

PEDAGOGIK OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARI ÓRTASIDA MUSIQA O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH.

Saidqulova Gavhar Odiljon qizi

Chirchiq davlat pedagogika univetsiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada pedagogik oliy ta'lim muassasalarida musiqa o'qitish metodikasini takomillashtirish borasida fikr va mulohazalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar. *Musiqa, zamonaviy o'qituvchi, jamiyat, pedagog, qobiliyat, metod, jarayon.*

Zamonaviy o'qituvchi - kelajak bunyodkori, yangi pedagogik texnologiyalar, nazariyalar, konsepsiyalarning muallifi, ishlab chiqaruvchisi, tadqiqotchisi, foydalanuvchisi va targ'ibotchisidir. O'qituvchining pedagogik mahorati - o'quv jarayonining barcha shakllarini eng qulay va samarali holatda tashkil etish, ularni shaxs kamoloti maqsadlari tomon yo'naltirish, talaba - o'quvchilarda dunyoqarash qobiliyatini shakllantirish, jamiyat uchun zarur bo'lgan faoliyatga moyillik uyg'otish asosiy vazifalardan hisoblaniladi.

Pedagogik ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchi faoliyatini boshqarish shuning uchun ham murakkabki, pedagog maqsadi doimo o'quvchi kelajagi tomon yo'naltirilgan bo'ladi. Buni anglagan holda mohir pedagoglar o'z faoliyatining mantig'ini o'quvchilar ehtiyojlariga muvofiq holda loyihalaydilar. Hamkorlik pedagogikasining tub mohiyati ham ana shundan iborat. Bo'lajak o'qituvchilarning faoliyat turlaridan (o'quv, jamoatchilik, ilmiy) eng muhimi o'quv faoliyati hisoblanadi. Chunonchi, o'quv faoliyati jarayonida va uning yordamida mutaxassislarni tayyorlashdagi asosiy maqsadga erishiladi. O'quv jarayoni talabalarni kasbiy bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirishda samarali ta'sir etadi. Musiqiy-pedagogik tayyorgarlikni shakllantirish yo'llari va shartsharoitlarni o'rganish natijasida ishonch hosil qildikki, bo'lajak musiqa o'qituvchisining faoliyati o'zida pedagogik musiqachi-ma'rifatchi ishini birlashtiradi. Musiqa darsi esa, musiqa san'ati darsi xususiyatini saqlaydi. Shunday ekan, tayyorgarlikka ikki jihatdan qarash mumkin:

- a) musiqiy ta'lim va tarbiya mutaxassisi;
- b) bo'lajak o'qituvchining ruhiy dunyosini shakllantirish.

Musiqiy-pedagogik faoliyatga tayyorlash natijasida bitta shaxs qiyofasida musiqiy tayyorgarlikka ega bo'lgan o'qituvchi va musiqiy-estetik tarbiya mutaxassisi namoyon bo'ladi

Musiqa ta'limi - inson musiqiy bilish faoliyatining eng murakkab turlaridan biri bo'lib, individual ruhiy rivojlanishni va musiqiy bilimlarni o'zlashtirishni o'z ishiga oldi. Musiqa ta'limi jarayoni bo'lajak musiqa o'qituvchilarining yuqori tayyorgarlikka ega bo'lgan professor-o'qituvchi rahbarligida orttiriladigan bilim, ko'nikma va malakaviy kompetentsiyalarni egallashiga, ularni kasbiy (ijodiy) iste'dodlarini namoyon etishga

xizmat qilish bilan bir qatorda, fikrlash va ijodiy faoliyatlarini shakllantirishga yo'naltirilganligi, o'zbek xalq qo'shiqlarini mazmun-mohiyatini oshishga e'tibor qaratishi lozimligini ko'rsatadi. Musiqa ta'lim mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o'tishi asosida to'plagan boy tajribalari natijasida, uning shakl va usullari ham takomillashib bormoqda. Hozirda inson faoliyatining asosiy yo'nalishlari shu faoliyatdan ko'zda tutilgan maqsadlarni to'liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimga, ya'ni, modullik tizimga asoslangan o'qitish metodikasi va texnologiyalarini o'zida takomillashtirib bormoqda, musiqa ta'limi sohasida ham so'ngi yillarda musiqani o'qitish faoliyat turlarini takomillashirish masalalariga jiddiy e'tibor qaratildi. O'zbekiston ijtimoiy hayotida, jumladan oliy ta'limi tizimida XXI asrning ikkinchi o'n yilligida katta o'zgarishlar yuz berdi. Respublikada musiqa ta'limi tizimi bilan bir qatorda pedagogika sohasining bakalavriat ta'lim tizimida vokal xonandaligi, sholg'u ijroshiligi kabi yo'nalishlarida kadrlar tayyorlash yo'lga qo'yildi. Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlarda 2020-2021 o'quv yilidan pedagogika institutlari oshildi. Ko'pgina nodavlat oliy ta'lim muassasalarida musiqa o'qituvchisi kasbini beruvchi kadrdar tayyorlash yo'lga qo'lib, uchbu tizimni takomillashtirish bo'yicha samarali ishlar yo'l qo'yildi.

Biz, bo'lajak musiqa o'qituvchisining milliy musiqa san'ati orqali musiqiy-pedagogik tayyorgarliklariga taalluqli quyidagi muammolarni qarab chiqishni o'z oldimizga maqsad qilib qo'ydik:

- talabalarda musiqa san'atiga bo'lgan qiziqish, ehtiyoj, munosabatni rivojlantirish;
- musiqa san'ati vositalari orqali musiqiy-pedagogik faoliyatga tayyorgarlik bosqichlarini tavsiflovchi bilim, ko'nikma va malakalar majmuasini shakllantirish;
- o'quv jarayonida talabalar musiqiy-pedagogik tayyorgarliklari xususiyatlarining namoyon bo'lishini aniqlash.

Tadqiqotimizning tajriba qismi musiqa ta'limi bakalavr yo'nalishi talabalari bilan olib boriladigan o'quv-tarbiyaviy jarayonda bo'lajak musiqa o'qituvchisini maktab «Musiqa madaniyati» dasturi va maxsus tanlangan milliy musiqa materiallari asosida amalga oshirildi. Bakalavr ta'lim yo'nalishining o'quv rejasiga bir necha ixtisoslik fanlarini o'qitish kiritilgan. Biroq ularning barchasini «Musiqa o'qitish metodikasi» umumlashtiradi. Bu fanlarni o'qitish jarayonida talabalarning musiqiy-amaliy faoliyatlariga etarlicha ahamiyat berildi. Musiqiy siklga kiruvchi har bir fan o'z oldiga quyidagi vazifalarni qo'yadi: g'oyaviy-siyosiy, axloqiy, estetik tarbiya bilan uzviy bog'liq bo'lgan umumiy va musiqiy-pedagogik rivojlanish; musiqiypedagogik va maxsus bilim, ko'nikma hamda malakalarni shakllantirish.

Musiqa ta'limi bakalavriat ta'lim yo'nalishining kasbiy faoliyat turlari - pedagogik, ilmiytadqiqot, ma'naviy-ma'rifiy, tashkiliy boshqaruv, ishlab shiqarish etib belgilandi. Ta'lim yo'nalishi o'quv rejasi bloklar, fanlarga ajratilgan umumiy soat foizlar tahlil qilindi. Unga ko'ra, o'quv rejada keltirilgan fanlar aynan bo'lajak musiqa o'qituvchilarini kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishga xizmat qilish lozimligini ko'rsatdi. 2020-2021 o'quv yili uchun ishlab shiqilgan o'quv rejada keltirilgan fanlar aynan o'zbek milliy

xususiyatidan kulib shiqqan holda qayta ishlab shiqish lozimligini ko'rsatdi. Bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishga ahamiyat berilar ekan, shu o'rinda "XXI asr vabosi" deb nom olgan va butun dunyoga katta havf solib turgan "ommaviy madaniyat" o'zining "girdobi"ga asosan millati, madaniyati, urf-odati, san'ati, milliy estetik tarbiyasidan yiroqroqda bo'lgan tajribasiz, o'quvsiz shuningdek, milliy qadriyatlardan uzoqroqda bo'lgan yoshlarni tortib borayotganligini ham unutmashimiz lozim. Dunyoning shiddat bilan rivojlanib, axborot uzatish jadallashi, uyali telefon orqali internet tarmoqlariga ulanish, yaroqsiz va keraksiz ma'lumotlarni olish va jo'natish o'sib kelayotgan yoshlarning ongiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatmasdan qolmayapti. Bugungi zamonaviy texnologiyalarning jadal rivojlanib borishi jarayonida yoshlarni "ommaviy madaniyat"ga ko'r-ko'rona taqlit qilib borishi, ta'lim va tarbiya masalasiga har qashongidan ham jiddiyroq e'tibor qaratishni taqozo etmoqda. Ustida shet el bayroqlari yoki turli yarim-yalong'osh qizlar sura'ti tuchirilgan kiyimlarni kiyib, qulog'ida nauchnik taqib, shovqinli tovuchlardan iborat bo'lgan ritmlarni "kuy-ohang" sifatida qabul qilayotgan yoshlarimizni ko'rib, ko'rmaslikka olish nohaqlikdir. Bunday yengil, shovqinli ritmik tovuchlar yoshlar ongi va tafakkurini sayozlashtirib, kishik qolibga solib qo'yadi. Bu esa ertaga ularni xalqimiz madaniyati va ma'naviyatiga xos bo'lmagan turli oqimlar ta'siriga oson tuchib qolishiga olib keldi [12]. Xuddi ana shu salbiy oqibatlarni oldini olish maqsadida bo'lajak musiqa o'qituvchilarini o'zbek xalq qo'shiqchilik ijodiyoti vositasida kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish borasida aynan ta'limtarbiya jarayonida milliy musiqaga alohida e'tibor qaratishi lozimligini ko'rastadi. Shunki milliy musiqa san'atining mazmunan rang-barangligi, alla, yor-yor, o'lan, qo'shiq, terma, yalla, terma, lapar, katta ashula, maqom va boshqa qaysi bir janr bo'lmasin, u o'zining dilbar ohangi, sho'x usullari nola-yu, serjilo qoshirmalari bilan o'zbek millatining tabiatini, o'zgaga o'xshamas udum va urf-odatlarini musiqiy ohanglar orqali tarannum etadi va har bir o'quvchi yosh uni tuchunadi, his hayajon bilan idrok etish va undan qalb to'la zavq-shavq olishi tabiiy holdir

Ma'lumki, oliy o'quv yurtidagi amaliy mashg'ulotlari predmetning ilmiynazariy asosini chuqur o'zlashtirishni, zamonaviy usul va ko'nikmalarni egallashni nazarda tutadi. O'quv materiallarini o'zlashtirishda va ijodiy fikrlashning rivojlanishiga ko'maklashuvchi nazariya bilan tajribaning qo'shilishi amaliy mashg'ulotlari uchun xarakterlidir. Amaliy mashuloti talabadan tashabbus ko'rsatishni, kuzatuvchanlikni va mustaqil xulosaga kelishni talab etadi. Amaliy mashg'ulotlarining o'ziga xos xususiyatlaridan biri uning ma'ruza, seminar va amaliy mashg'ulotlar elementlarining bir-biriga o'zaro qorishib ketishidir. Bunday kompleks amaliy mashg'ulotlari bir tomondan musiqiy fanlarning organik bog'langanligi va ularning nazariy va amaliy o'zlashtirish bilan ajralib turuvchi bir-biriga bog'laq ta'lim mazmunidan kelib chiqib tashkil qilindi. Amaliy mashg'ulotlari bilim va ko'nikmalarni egallashda, talabalarning imkoniyatlarini hisobga olishda, musiqiy qobiliyatlarini rivojlanishida eng qulay shakldir.

Yuksak badiiy didni tarbiyalashda san'atning hamma turlari muhim va ularning har biri o'z xususiyati va imkoniyatiga ega. Mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalari pedagogika sohasi musiqa ta'limida kasbiy musiqiy tarbiyani amalga oshirish, talabalarda yuksak pedagogik badiiy didni tarbiyalash uchun zaruriy zamin hozirlab berishni, yoshlarga san'at asarlarining estetik mohiyatini singdirishni muhim tarmog'idir. Shu munosabat bilan oliy ta'lim muassasalarida tayyorlanayotgan bo'lajak musiqa o'qituvchisida kasbiy-pedagogik musiqa tarbiyani amalga oshirishda ularning musiqiy ma'lumotlariga alohida e'tibor berish, ularni dastur talablariga muvofiq aynan kasbiy faoliyatlarida zarur bo'lgan bilim bilan qurollantirish, o'zbek musiqa san'ati haqida bilim – ma'lumotlarni shuqur, puxta o'zlashtirishga erishish eng muhim vazifalardandir. Talabalarda kasbiy faoliyat bilan bog'liq bo'lgan malaka talablarini amalga oshirishda ta'lim tizimining butun hayoti barobar qatnashsada, biroq, aynan musiqiy-nazariy mashg'ulotlarining alohida ahamiyati bor. Ya'ni bu jarayonda o'zbek xalq qo'shiqlari ta'sirshan vositadir. Bu borada eng ma'suliyatli vazifa musiqa o'qituvchilariga topshiriladi. Talaba yoshlarning har bir o'rganilayotgan asarni diqqat va e'tibor bilan tinglashiga, uning ifoda vositalari va mazmunini to'la idrok etishiga o'rgatishi zarurki, bu shunshalik odat tusiga kirib boradi va badiiy didni o'stirishda muhim rol o'naydi. Bundan tashqari talaba darsni badiiy did tarbiyasining quyidagi asosiy vositalaridan foydalangan holda olib borishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karomatov F.M. O'zbek xalq musiqasi merosi. XX asr. Terma, yalla, karsak, kirish maqolasi. T. II. T.: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. 1985. 2-23 b.
2. Panjiyev Q.B. O'zbek xalq qo'shiqlari vositasida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Pedagogika fanlari doktori dissertatsiyasi. T.: 248 b. Nizomiy nomidagi TDPU kutubxonasi.
3. Umumiy ta'lim maktablari musiqa dasturlari. /Tuzuvchi mualliflar: O.Ibrohimov va boshq./ -T.: O'qituvchi. 2019.
4. Rahimov Q.- Musiqaning elementar nazariyasi. (Ma'lumotnoma), Toshkent, "Musiq", 2007.
5. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish. T.: T.: Fan, 2004